

Styczeń 2023 r.
Niniejsze zestawienie nie jest wiążące dla Trybunału
i nie ma charakteru wyczerpującego

Konflikty zbrojne

Sprawy dotyczące zbrodni katyńskiej podczas II wojny światowej

Janowiec i Inni przeciwko Rosji¹

21 października 2013 r. (Wielka Izba)

Sprawa dotyczyła skarg krewnych ofiar zbrodni katyńskiej z 1940 r. – mordu kilkudziesięciu tysięcy polskich więźniów wojennych przez tajną policję sowiecką (NKWD) – że śledztwo władz rosyjskich w sprawie zbrodni nie było przeprowadzone w sposób odpowiedni. Powołując się w szczególności na art. 2 (prawo do życia) i art. 3 (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, skarżący zarzucali, że władze rosyjskie nie przeprowadziły skutecznego śledztwa w sprawie śmierci ich krewnych i wykazywały lekceważący stosunek w odniesieniu do wszystkich kierowanych przez nich wniosków o udzielenie informacji na temat losu ich krewnych.

Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że **nie jest właściwy do rozpatrywania skarg na podstawie art. 2** (prawo do życia) i że **nie doszło do naruszenia art. 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji. Trybunał stwierdził, że nie jest właściwy do zbadania odpowiedniego charakteru śledztwa w sprawie zdarzeń, które miały miejsce przed przyjęciem Konwencji w 1950 r. Ponadto, do czasu wejścia Konwencji w życie w Rosji, śmierć polskich jeńców wojennych stała się faktem historycznym i nie pozostała żadna utrzymująca się niepewność co do ich losu, która mogła stanowić podstawę do stwierdzenia naruszenia art. 3 w odniesieniu do skarżących. Trybunał orzekł ponadto, że Rosja **nie wywiązała się ze swoich zobowiązań wynikających z art. 38** (obowiązek udzielenia niezbędnych ułatwień do rozpatrzenia sprawy) Konwencji. Trybunał podkreślił, że państwa członkowskie były zobowiązane do zastosowania się do jego wniosków o przedstawienie dowodów i stwierdził, że Rosja, odmawiając przedstawienia kluczowej decyzji proceduralnej, która pozostała niejawną, nie wypełniła tego zobowiązania. Sądy rosyjskie nie przeprowadziły merytorycznej analizy przyczyn utrzymania statusu tajności.

Sprawy dotyczące kwestii turecko-cypryjskiej

Cypr przeciwko Turcji

10 maja 2001 r. (Wielka Izba – wyrok główny)²

¹ W dniu 16 września 2022 r. Federacja Rosyjska przestała być stroną Europejskiej konwencji praw człowieka („Konwencja”).

² Zobacz także, w odniesieniu do tej samej sprawy, [wyrok](#) Wielkiej Izby z 12 maja 2014 r. w sprawie kwestii słusznego zadośćuczynienia. W wyroku tym Trybunał orzekł, że czas, jaki upłynął od wydania wyroku głównego 10 maja 2001 r., nie stoi na przeszkodzie rozpatrzeniu roszczeń rządu cypryjskiego dotyczących słusznego zadośćuczynienia. Trybunał stwierdził, że Turcja miała zapłacić na rzecz Cypru 30.000.000 euro (EUR) z tytułu

Sprawa dotyczyła sytuacji, jaka miała miejsce na Cyprze Północnym od momentu przeprowadzenia tam operacji wojskowych przez Turcję w lipcu i sierpniu 1974 r. oraz trwającego podziału terytorium Cypru. Cypr zarzucał naruszenie Konwencji przez Turcję w związku z praktyką administracyjną. Utrzymywał, że Turcja jest odpowiedzialna za te domniemane naruszenia, pomimo proklamacji „Tureckiej Republiki Cypru Północnego” (TRCP) w listopadzie 1983 r., wskazując na potępienie przez społeczność międzynarodową ustanowienia TRCP. Turcja z kolei utrzymywała, że TRCP jest niepodległym państwem, co wykluczało pociągnięcie Turcji do odpowiedzialności na mocy Konwencji za sporne działania lub zaniechania.

Trybunał orzekł, że okoliczności faktyczne, których dotyczy skarga, mieszczą się w zakresie jurysdykcji Turcji. Trybunał stwierdził czternaście naruszeń Konwencji dotyczących:

– *zaginionych Greków cypryjskich i ich krewnych*: **ciągłe naruszenie art. 2** (prawo do życia) Konwencji dotyczące braku przeprowadzenia przez władze państwa tureckiego skutecznego śledztwa w sprawie miejsca pobytu i losu zaginionych Greków cypryjskich, którzy zaginęli w okolicznościach zagrażających życiu; **ciągłe naruszenie art. 5** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) dotyczące nieprzewodzenia przez władze tureckie skutecznego śledztwa w sprawie miejsca pobytu i losu zaginionych Greków cypryjskich, co do których można było domniemywać, że przebywali w tureckim areszcie w momencie ich zaginięcia; oraz **ciągłe naruszenie art. 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) w tym sensie, że milczenie władz tureckich w obliczu rzeczywistych obaw krewnych osiągnęło poziom dolegliwości, który można uznać jedynie za niehumanitarne traktowanie;

– *mieszkania i własności wysiedleńców*: **ciągłe naruszenie art. 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, mieszkania i korespondencji) dotyczące odmowy zezwolenia na powrót wszystkich grecko-cypryjskich wysiedleńców do ich domów na Cyprze Północnym; **ciągłe naruszenie art. 1** (ochrona własności) **Protokołu nr 1** do Konwencji dotyczące faktu, że grecko-cypryjskim właścicielom nieruchomości na Cyprze Północnym odmawia się dostępu do ich własności oraz kontroli, użytkowania i korzystania z niej, jak również jakiegokolwiek odszkodowania za ingerencję w ich prawa własności; oraz **naruszenie art. 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) dotyczące niezapewnienia Grekom cypryjskim niezamieszkałym na Cyprze Północnym jakichkolwiek środków odwoławczych w celu zakwestionowania ingerencji w ich prawa na mocy art. 8 i art. 1 Protokołu nr 1;

– *warunków życia Greków cypryjskich w regionie Karpas w północnej części Cypru*: **naruszenie art. 9** (wolność myśli, sumienia i wyznania) dotyczące skutków ograniczeń prawa do swobodnego poruszania się, które ograniczały dostęp do miejsc kultu i uczestnictwo w innych aspektach życia religijnego; **naruszenie art. 10** (wolność wyrażania opinii) w zakresie, w jakim podręczniki szkolne przeznaczone dla szkół podstawowych podlegały nadmiernym środkom cenzury; **naruszenie art. 1** (ochrona własności) **Protokołu nr 1** w tym sensie, że ich prawo do spokojnego korzystania ze swoich własności nie zostało zagwarantowane w przypadku trwałego opuszczenia przez nich tego terytorium oraz w tym sensie, że w przypadku śmierci nie uznano praw spadkowych krewnych mieszkających na Cyprze Południowym; **naruszenie art. 2** (prawo do nauki) **Protokołu nr 1** w zakresie, w jakim nie mieli oni dostępu do odpowiednich szkół średnich; **naruszenie art. 3** w tym sensie, że Grecy cypryjscy mieszkający w rejonie Karpas na Cyprze Północnym zostali poddani dyskryminacji stanowiącej poniżające traktowanie; **naruszenie art. 8** dotyczące ich prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz poszanowania ich mieszkania; oraz **naruszenie art. 13** z powodu braku, w ramach praktyki, środków odwoławczych w odniesieniu do ingerencji władz w ich prawa wynikające z art. 3, 8, 9 i 10 Konwencji oraz art. 1 i 2 Protokołu nr 1;

– *praw Turków cypryjskich zamieszkałych w północnej części Cypru*: **naruszenie art. 6** (prawo do rzetelnego procesu sądowego) ze względu na praktykę ustawodawczą zezwalającą na procesy osób cywilnych przed sądami wojskowymi.

szkód niemajątkowych poniesionych przez krewnych osób zaginionych oraz 60.000.000 EUR z tytułu szkód niemajątkowych poniesionych przez Greków cypryjskich zamieszkałych w enklawie na Półwyspie Karpas. Kwoty te, jak orzekł Trybunał, mają zostać rozdzielone przez rząd cypryjski pomiędzy poszczególne ofiary pod nadzorem Komitetu Ministrów Rady Europy.

Trybunał orzekł ponadto, że **nie doszło do naruszenia** Konwencji w odniesieniu do szeregu skarg, włącznie ze wszystkimi wniesionymi na podstawie: **art. 4** (zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej), **art. 11** (wolność zgromadzeń i stowarzyszania się), **art. 14** (zakaz dyskryminacji), **art. 17** (zakaz nadużycia praw) i **art. 18** (granice stosowania ograniczeń praw) w związku ze wszystkimi przedmiotowymi postanowieniami. W odniesieniu do szeregu innych zarzutów Trybunał orzekł, że nie ma potrzeby rozpatrywania podniesionych kwestii.

Varnava i Inni przeciwko Turcji

18 września 2009 r. (Wielka Izba)

Skarżący byli krewnymi dziewięciu obywateli cypryjskich, którzy zaginęli podczas tureckich operacji wojskowych na Cyprze Północnym w lipcu i sierpniu 1974 r. W szczególności zarzucali oni, że ich krewni zniknęli w następstwie pozbawienia wolności przez tureckie siły zbrojne i że od tego czasu władze tureckie nie przedstawiły żadnych wyjaśnień w ich sprawie.

Trybunał orzekł, że doszło do **ciągłego naruszenia art. 2** (prawo do życia) Konwencji ze względu na brak przeprowadzenia przez władze skutecznego śledztwa w sprawie losu dziewięciu mężczyzn, którzy zaginęli w okolicznościach zagrażających życiu, **ciągłego naruszenia art. 3** (zakaz niehumanitarnego traktowania) w odniesieniu do skarżących, **ciągłego naruszenia art. 5** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) ze względu na brak przeprowadzenia przez władze skutecznego śledztwa w sprawie losu dwóch zaginionych mężczyzn oraz że **nie doszło do ciągłego naruszenia art. 5** w odniesieniu do pozostałych siedmiu zaginionych mężczyzn.

Sprawy dotyczące I wojny w Zatoce Perskiej

Hussein i inni przeciwko Belgii

16 marca 2021 r.

Podczas pierwszej wojny w Zatoce Perskiej (1990-1991) skarżący, dziesięciu obywateli Jordanii, którzy mieszkali w Kuwejcie, byli ścigani przez władze kuwejckie i deportowani do Jordanii. Złożyli oni wniosek cywilny do brukselskiego sędziego śledczego przeciwko wysokim rangą urzędnikom kuwejckim w celu wszczęcia postępowania karnego w sprawie ludobójstwa na podstawie ustawy z dnia 16 czerwca 1993 r. o zwalczaniu poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego (tzw. „ustawy o jurysdykcji uniwersalnej”), zmienionej ustawą z dnia 10 lutego 1999 r. i ostatecznie zastąpionej ustawą z dnia 5 sierpnia 2003 r. Skarżący domagali się również zadośćuczynienia pieniężnego. Domagali się również zadośćuczynienia za szkody majątkowe i niemajątkowe poniesione w wyniku przestępstw, których byli rzekomymi ofiarami. Po przeprowadzeniu postępowania, które zakończyło się wyrokiem Sądu Kasacyjnego z dnia 18 stycznia 2012 r., skarga skarżących nie została uwzględniona, ponieważ w momencie wejścia w życie ustawy z dnia 5 sierpnia 2003 r. nie przeprowadzono jeszcze żadnych czynności dochodzeniowych, a sądy belgijskie w każdym razie nie były właściwe do rozpoznania i rozstrzygnięcia postępowania karnego. Skarżący podnieśli, że uznając postępowanie za niedopuszczalne i odmawiając jurysdykcji, sądy belgijskie przedstawiły niewystarczające uzasadnienie swoich decyzji i pozbawiły ich prawa dostępu do sądu.

Trybunał orzekł, że w niniejszej sprawie nie doszło do naruszenia Artykułu 6 § 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego) Konwencji. Trybunał orzekł w szczególności, że sądy belgijskie udzieliły konkretnej i wyraźnej odpowiedzi na zarzuty podniesione przez skarżących i nie uchybiły obowiązkowi uzasadnienia. Trybunał nie dopatrywał się niczego arbitralnego lub oczywiście nierozsądnego w dokonanej przez sądy krajowe interpretacji pojęcia „czynności dochodzeniowej”. W istocie interpretacja ta odpowiadała celowi ustawy z dnia 5 sierpnia 2003 r. polegającemu na ograniczeniu sporów dotyczących jurysdykcji uniwersalnej, przy jednoczesnym ustanowieniu mechanizmu przejściowego w celu uniknięcia wpływu na sprawy toczące się na etapie dochodzenia. Trybunał zauważył ponadto, że w 2001 r., w momencie złożenia przez skarżących wniosku cywilnoprawnego, prawo belgijskie uznawało absolutną formę uniwersalnej jurysdykcji karnej. Następnie

ustawodawca stopniowo wprowadzał kryteria wymagające związku z Belgią i system filtrowania w celu oceny, czy należy wnieść oskarżenie. Kiedy ustawa z dnia 5 sierpnia 2003 r. weszła w życie w dniu 7 sierpnia 2003 r., postępowanie, które skarżący wszczęli w 2001 r., nie spełniało już nowych kryteriów regulujących jurysdykcję sądów belgijskich określonych na przyszłość. Sprawa nie mogła zatem zostać utrzymana w mocy na tej podstawie. Trybunał uznał zatem, że decyzja sądów belgijskich, wydana po wejściu w życie Ustawy z 2003 r., o odmowie jurysdykcji do rozpoznania skargi cywilnej z 2001 r., nie była nieproporcjonalna do uzasadnionych celów. W istocie powody podane przez władze belgijskie (właściwe administrowanie wymiarem sprawiedliwości i kwestia immunitetów podniesiona w postępowaniu na mocy prawa międzynarodowego) można uznać za przekonujące względny interesu publicznego.

Sprawy dotyczące konfliktu o Górski Karabach³

Chiragov i Inni przeciwko Armenii

16 czerwca 2015 r. (Wielka Izba – orzeczenie co do istoty sprawy)⁴

Sprawa dotyczyła skarg sześciu azerbejdżańskich uchodźców w tym sensie, że nie mogli oni wrócić do swoich domów i mienia w dystrykcie Lachin, w Azerbejdżanie, skąd zostali zmuszeni uciec w 1992 r. podczas konfliktu o Górski Karabach. Skarżący skarżyli się w szczególności na utratę wszelkiej kontroli nad swoimi nieruchomościami w Lachinie, jak również na utratę wszelkich możliwości użytkowania, sprzedaży, zapisu, ustanowienia hipoteki, zagospodarowania i korzystania z nich. Skarżyli się również, że brak możliwości powrotu do dystryktu Lachin stanowi ciągle naruszenie prawa do poszanowania mieszkania, życia prywatnego i rodzinnego. Ponadto skarżyli się oni, że nie dysponowali żadnymi skutecznymi środkami odwoławczymi w odniesieniu do swoich skarg.

W sprawie skarżących Trybunał potwierdził, że Armenia sprawowała faktyczną kontrolę nad Górskim Karabachem i otaczającymi go terytoriami, a zatem dystrykt Lachin znajdował się w ramach jej jurysdykcji. Co się tyczy ich skarg, Trybunał orzekł, że doszło do **ciągłego naruszenia art. 1** (ochrona własności) **Protokołu nr 1** do Konwencji, **ciągłego naruszenia art. 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji oraz **ciągłego naruszenia art. 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji. Trybunał uznał w szczególności, że nie było uzasadnienia dla odmowy dostępu skarżącym do ich własności bez zapewnienia im odszkodowania. Fakt, że negocjacje pokojowe były w toku, nie zwalniał rządu armeńskiego z obowiązku podjęcia innych środków. Trybunał zauważył również, że konieczne było ustanowienie mechanizmu dochodzenia roszczeń majątkowych, który byłby łatwo dostępny, aby umożliwić skarżącym i innym osobom znajdującym się w podobnej sytuacji przywrócenie ich praw majątkowych i uzyskanie odszkodowania.

Sargsyan przeciwko Azerbejdżanowi

16 czerwca 2015 r. (Wielka Izba – orzeczenie co do istoty sprawy)⁵

Sprawa dotyczyła skargi armeńskiego uchodźcy, któremu odmówiono prawa powrotu do swojej wioski oraz dostępu do swojej własności i korzystania z niej po tym, jak został on zmuszony do opuszczenia swojego domu w rejonie Szahumian w Azerbejdżanie w 1992 r.

³ W ramach sowieckiego systemu administracji terytorialnej Górski Karabach był autonomiczną prowincją Azerbejdżańskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Jego ludność wynosiła około 75% rdzennej ludności ormiańskiej i 25% rdzennych Azerów. Działania zbrojne rozpoczęły się w 1988 r., zbiegając się w czasie z ormiańskim żądaniem włączenia prowincji do Armenii. Azerbejdżan uzyskał niepodległość w 1991 r. We wrześniu 1991 r. [Rada Narodowa] Górskiego Karabachu ogłosiła utworzenie „Republiki Górskiego Karabachu” („RGK”), a w styczniu 1992 r. parlament „RGK” ogłosił niezależność od Azerbejdżanu. Konflikt stopniowo eskalował i przerodził się w regularną wojnę trwającą do uzgodnionego w 1994 r. zawieszenia broni. Pomimo negocjacji w sprawie pokojowego rozwiązania pod auspicjami Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) i Grupy Mińskiej, nie wypracowano politycznego porozumienia w sprawie konfliktu. Samozwańczo proklamowanej niepodległości „RGK” nie uznało żadne państwo ani organizacja międzynarodowa.

⁴ Zobacz także, w odniesieniu do tej samej sprawy, [wyrok](#) Wielkiej Izby z 12 grudnia 2017 r. w sprawie kwestii słusznego zadośćuczynienia.

⁵ Zobacz także, w odniesieniu do tej samej sprawy, [wyrok](#) Wielkiej Izby z 12 grudnia 2017 r. w sprawie kwestii słusznego zadośćuczynienia.

podczas konfliktu o Górski Karabach. Była to pierwsza sprawa, w której Trybunał miał rozstrzygnąć w przedmiocie skargi przeciwko państwu, które utraciło kontrolę nad częścią swojego terytorium w wyniku wojny i okupacji, ale któremu jednocześnie zarzuca się odpowiedzialność za odmowę wysiedleńcowi dostępu do mienia na obszarze pozostającym pod jego nadzorem. Po śmierci skarżącego, która nastąpiła po złożeniu skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, dwoje jego dzieci podjęło w jego imieniu dalsze kroki w związku ze skargą.

W sprawie skarżącego Trybunał potwierdził, że chociaż wieś, z której musiał on uciec, znajdowała się na spornym obszarze, podlegał on jurysdykcji Azerbejdżanu. Co się tyczy skarg skarżącego, Trybunał orzekł, że doszło do **ciągłego naruszenia art. 1** (ochrona własności) **Protokołu nr 1** do Konwencji, **ciągłego naruszenia art. 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) oraz **ciągłego naruszenia art. 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji. Trybunał uznał w szczególności, że chociaż odmowa dostępu ludności cywilnej do wioski była uzasadniona względami bezpieczeństwa, państwo miało obowiązek podjąć alternatywne środki w celu zabezpieczenia praw skarżącego, tak długo, jak dostęp do mienia nie był możliwy. Fakt, że negocjacje pokojowe były w toku, nie zwolnił rządu Azerbejdżanu z obowiązku podjęcia innych środków. Trybunał zauważył ponadto, że konieczne było ustanowienie mechanizmu dochodzenia roszczeń majątkowych, który byłby łatwo dostępny, aby umożliwić skarżącemu i innym osobom znajdującym się w podobnej sytuacji przywrócenie ich praw majątkowych i uzyskanie odszkodowania.

Wnioski oczekujące na rozpatrzenie

Obecnie przed Trybunałem toczy się siedem spraw międzypaństwowych, które dotyczą głównie konfliktu między Armenią a Azerbejdżanem/Nagornym Karabachem, który miał miejsce między 27 września 2020 r. a 10 listopada 2020 r. (data wejścia w życie porozumienia o zawieszeniu broni). Sprawy te zawierają zarzuty powszechnych naruszeń Konwencji.

Przed Trybunałem toczą się również indywidualne postępowania dotyczące osób schwytanych podczas konfliktu pod koniec 2020 roku. Reguła 39 (środki tymczasowe) Regulaminu Trybunału była wielokrotnie stosowana w tych sprawach.

Armenia przeciwko Azerbejdżanowi (nr 42521/20) i Azerbejdżan przeciwko Armenii (nr 47319/20)

Wnioski złożone odpowiednio 27 września 2020 r. i 27 października 2020 r. - Zrzeczenie się na rzecz Wielkiej Izby w maju 2021 r.

Skargi dotyczą głównie niedawnych działań wojennych między Armenią a Azerbejdżanem i zawierają zarzuty powszechnych naruszeń Konwencji przez pozwane państwa podczas działań wojennych, w tym masowych ataków na ludność cywilną, a także mienie cywilne i publiczne oraz infrastrukturę; egzekucji, złego traktowania i okaleczania kombatantów i cywilów; schwytania i dalszego przetrzymywania jeńców wojennych; oraz przymusowe wysiedlenia ludności cywilnej na obszarach dotkniętych działaniami wojennymi. Azerbejdżan dodatkowo twierdzi, że Armenia jest odpowiedzialna za szereg naruszeń Konwencji od 1992 roku, w tym ciągłe wysiedlanie setek tysięcy Azerów z ich domów i mienia; złe traktowanie i znikanie obywateli Azerbejdżanu bez odpowiedniego dochodzenia; oraz niszczenie własności kulturowej i religijnej.

W kontekście wspomnianych spraw międzypaństwowych Trybunał otrzymał wnioski o zastosowanie środków tymczasowych. Uznając, że sytuacja spowodowała ryzyko poważnych naruszeń Konwencji, Trybunał zastosował środek tymczasowy zgodnie z Regułą 39 (środki tymczasowe) Regulaminu Trybunału i wezwał zarówno Azerbejdżan, jak i Armenię do powstrzymania się od podejmowania jakichkolwiek środków, w szczególności działań wojskowych, które mogłyby pociągać za sobą naruszenie praw ludności cywilnej wynikających z Konwencji, w tym narażenie ich życia i zdrowia, oraz do przestrzegania zobowiązań wynikających z Konwencji, w szczególności w odniesieniu do art. 2 (prawo do życia) i art. 3 (zakaz tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania)

Konwencji⁶.

W dniu 9 marca 2021 r. Izba, do której przydzielono dwie skargi międzypaństwowe, jednogłośnie postanowiła poinformować strony o zamiarze zrzeczenia się jurysdykcji na rzecz Wielkiej Izby. Żadna ze stron nie sprzeciwiła się zrzeczeniu.

Izba zrzekła się jurysdykcji na rzecz Wielkiej Izby w dniu 11 maja 2021 r.

Armenia przeciwko Turcji (nr 43517/20)

Skarga złożona 4 października 2020 r.

Sprawa dotyczy domniemanej roli Turcji w niedawnych działaniach zbrojnych między Armenią a Azerbejdżanem, które miały miejsce między 27 września a 10 listopada 2020 r. (data wejścia w życie porozumienia o zawieszeniu broni). W szczególności Armenia twierdzi, że Turcja udzieliła pomocy siłom zbrojnym Azerbejdżanu podczas konfliktu.

Wcześniej, 4 października 2020 r. do Trybunału wpłynął wniosek Armenii przeciwko Turcji o zastosowanie środka tymczasowego w związku z powyższą sprawą międzypaństwową. W dniu 6 października 2020 r. Trybunał, stosując Regułę 39 (środki tymczasowe) Regulaminu Trybunału, wezwał wszystkie państwa bezpośrednio lub pośrednio zaangażowane w konflikt, w tym Turcję, do powstrzymania się od działań, które przyczyniłyby się do naruszenia praw ludności cywilnej wynikających z Konwencji oraz do przestrzegania zobowiązań wynikających z Konwencji⁷. W dniu 17 listopada 2020 r. Rząd Turcji zwrócił się do Trybunału o uchylenie przedmiotowego środka tymczasowego. Odniosł się w szczególności do oświadczenia podpisanego w dniu 9 listopada 2020 r. przez Prezydenta Republiki Azerbejdżanu, Premiera Republiki Armenii i Prezydenta Federacji Rosyjskiej, w którym ogłoszono zakończenie działań wojennych ze skutkiem od północy w dniu 10 listopada 2020 r. W dniu 1 grudnia 2020 r. Trybunał postanowił, w świetle informacji przekazanych przez rząd Turcji, znieść środek tymczasowy wskazany wcześniej w dniu 6 października 2020 r.⁸.

Wypełniony formularz skargi otrzymany przez Trybunał w sprawie międzypaństwowej Armenia przeciwko Turcji w dniu 9 maja 2021 r. otworzył postępowanie w sprawie skarg dotyczących domniemanych naruszeń Konwencji. Pierwszą kwestią do zbadania przez Trybunał jest dopuszczalność skargi. Na wstępie, zgodnie z Regułą 51 § 1 (przydzielanie skarg i dalsza procedura), Przewodniczący Trybunału przydzielił sprawę do Trzeciej Sekcji i powiadomił o skardze pozwane Państwo.

Armenia przeciwko Azerbejdżanowi (nr 2) (nr 33412/21)

Wniosek złożony w dniu 29 czerwca 2021 r.

Armenia przeciwko Azerbejdżanowi (nr 3) (nr 42445/21)

Skarga wniesiona w dniu 24 sierpnia 2021 r.

Armenia przeciwko Azerbejdżanowi (nr 4) (nr 15389/22)

Skarga złożona w dniu 24 marca 2022 r.

Trzy wyżej wymienione skargi zawierają zarzuty dotyczące różnych naruszeń na podstawie art. 2 (prawo do życia), 3 (zakaz tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania), 6 (prawo do rzetelnego procesu sądowego) i 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji.

Azerbejdżan przeciwko Armenii (nr 2) (nr 39912/22)

Skarga złożona w dniu 18 sierpnia 2022 r.

Skarga dotyczy domniemanego plądrowania i niszczenia domów, podpalania drzew i niszczenia infrastruktury przez Ormian opuszczających miasto Lachin i jego okolice, rzekomo na rozkaz lub za zachętą Armenii.

⁶ Szczegóły dotyczące tego środka tymczasowego, a także wielu innych wniosków o zastosowanie środków tymczasowych otrzymanych i rozpatrzonych przez Trybunał w związku z niedawnymi działaniami wojennymi można znaleźć w komunikatach prasowych z 30 września 2020 r. ([link](#)), 27 października 2020 r. ([link](#)), 4 listopada 2020 r. ([link](#)), 16 grudnia 2020 r. ([link](#)), 4 lutego 2021 r. ([link](#)) i 16 marca 2021 r. ([link](#)).

⁷ [Link](#) do komunikatu prasowego z dnia 6 października 2020 r.

⁸ [Link](#) do komunikatu prasowego z dnia 2 grudnia 2020 r.

Sprawy dotyczące wojny w Chorwacji

Marguš przeciwko Chorwacji

27 maja 2014 r. (Wielka Izba)

Sprawa dotyczyła skazania w 2007 r. byłego dowódcy chorwackiej armii za zbrodnie wojenne przeciwko ludności cywilnej popełnione w 1991 r. Skarżący zarzucił w szczególności naruszenie jego prawa do bycia sądzonym przez bezstronny sąd i do bronięcia się osobiście. Podniósł ponadto, że przestępstwa, za które został skazany, były tożsame z tymi, które stały się przedmiotem postępowania przeciwko niemu zakończonego w 1997 r. na podstawie ustawy o powszechnej amnestii.

Trybunał orzekł, że **nie doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 i 3 lit. c** (prawo do rzetelnego procesu sądowego) Konwencji, uznając, że usunięcie skarżącego z sali sądowej nie naruszyło jego prawa do obrony w stopniu niezgodnym z tym postanowieniem.

Trybunał orzekł ponadto, że **art. 4** (zakaz ponownego sądenia lub karania) **Protokołu nr 7** do Konwencji **nie ma zastosowania** w odniesieniu do zarzutów dotyczących przestępstw, które były przedmiotem postępowania przeciwko skarżącemu, zakończonego w 1997 r. na podstawie ustawy o powszechnej amnestii. Jednocześnie Trybunał uznał za **niedopuszczalną** skargę złożoną na podstawie art. 4 Protokołu nr 7 do Konwencji w odniesieniu do prawa skarżącego do niebycia sądzonym lub podlegania karze dwukrotnie w związku z zarzutami wycofanymi przez prokuratora w styczniu 1996 r. Trybunał uznał w szczególności, że w prawie międzynarodowym narasta tendencja do postrzegania udzielania amnestii w odniesieniu do poważnych naruszeń praw człowieka jako niedopuszczalnego. Trybunał doszedł do wniosku, że poprzez wniesienie nowego aktu oskarżenia przeciwko skarżącemu i skazanie go za zbrodnie wojenne przeciwko ludności cywilnej, władze chorwackie działały zgodnie z wymogami art. 2 (prawo do życia) i art. 3 (zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji oraz zgodnie z zaleceniami różnych organów międzynarodowych.

Milanković przeciwko Chorwacji

20 stycznia 2022 r.

Sprawa dotyczyła skazania skarżącego za zbrodnie wojenne popełnione przez dowodzone przez niego jednostki policyjne na serbskiej ludności cywilnej i jeńcach wojennych na terytorium Chorwacji w okresie od połowy sierpnia 1991 roku do połowy czerwca 1992 roku. Skarżący zarzucił, że skazując go za te zbrodnie, sądy krajowe zastosowały protokół mający zastosowanie wyłącznie do międzynarodowych konfliktów zbrojnych, podczas gdy wydarzenia te miały miejsce przed uzyskaniem przez Chorwację niepodległości, a zatem podczas niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego.

Trybunał uznał, że w sprawie skarżącego **nie doszło do naruszenia Artykułu 7** Konwencji (zakaz karania bezprawnie). Stwierdził w szczególności, że skazanie skarżącego za zbrodnie wojenne na podstawie jego odpowiedzialności za dowodzenie miało, w czasie wydarzeń, wystarczająco jasną podstawę prawną w prawie międzynarodowym obejmującym również niemiędzynarodowe konflikty zbrojne, oraz że powinien był wiedzieć, że jego niedopuszczenie do ich popełnienia przez jednostki policji pod jego dowództwem pociągnie go do odpowiedzialności karnej. Nie miało znaczenia, czy zbrodnie te zostały popełnione przed czy po uzyskaniu przez Chorwację niepodległości.

Sprawy dotyczące wojny w Bośni i Hercegowinie

Palić przeciwko Bośni i Hercegowinie

15 lutego 2011 r.

Sprawa dotyczyła zaginięcia w czasie wojny w Bośni i Hercegowinie ówczesnego dowódcy wojskowego stojącego na czele jednego z lokalnych oddziałów sił zbrojnych. W lipcu 1995 r., po tym jak opozycyjne siły lokalne (WRS, w większości składające się z

Serbów) przejęły kontrolę nad obszarem EPA w Bośni i Hercegowinie, dowódca udał się na negocjacje w sprawie warunków poddania się oddziału i zginął. Jego żona wielokrotnie próbowała dowiedzieć się o jego losie z oficjalnych źródeł, jednak bezskutecznie. Skarżyła się, że Bośnia i Hercegowina nie przeprowadziła śledztwa w sprawie zaginięcia i śmierci męża, w wyniku czego skarżąca cierpiała przez wiele lat.

Trybunał orzekł, że **nie doszło do naruszenia art. 2** (prawo do życia), **art. 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) **lub art. 5** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji. Trybunał stwierdził dopuszczalność skargi, ponieważ zaginięcie męża skarżącej nie zostało wyjaśnione do 12 lipca 2002 r., tj. dnia ratyfikowania Konwencji przez Bośnię i Hercegowinę. Trybunał zauważył ponadto, że pomimo początkowych opóźnień, w wyniku śledztwa ostatecznie zidentyfikowano szczątki męża skarżącej. Było to znaczące osiągnięcie samo w sobie, biorąc pod uwagę, że ponad 30.000 osób zginęło w czasie wojny w Bośni i Hercegowinie. Organy ścigania były niezależne i chociaż istniały pewne obawy w odniesieniu do członka jednej z komisji śledczych ad hoc, nie miało to wpływu na przebieg toczącego się śledztwa. Ponadto, po długiej i brutalnej wojnie, Bośnia i Hercegowina musiała dokonać wyboru w zakresie priorytetów i zasobów.

Matki Srebrenicy i Inni przeciwko Niderlandom

11 czerwca 2013 r. (decyzja o dopuszczalności)

Sprawa dotyczyła skargi krewnych ofiar masakry w Srebrenicy w 1995 r. oraz organizacji pozarządowej reprezentującej krewnych ofiar na decyzję niderlandzkich sądów o uznaniu ich sprawy przeciwko Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) za niedopuszczalną ze względu na to, że ONZ korzystała z immunitetu jurysdykcyjnego wobec sądów krajowych. Powołując się w szczególności na art. 6 (prawo do rzetelnego procesu sądowego) Konwencji, skarżący twierdzili w szczególności, że decyzja ta naruszyła ich prawo dostępu do sądu.

Trybunał uznał skargę za **niedopuszczalną**, zarówno w odniesieniu do organizacji pozarządowej, jak i indywidualnych skarżących. Trybunał stwierdził, że organizacja pozarządowa jako taka nie została dotknięta kwestiami, których dotyczyła skarga, a zatem nie mogła twierdzić, że jest „ofiara” naruszenia Konwencji. W odniesieniu do indywidualnych skarżących Trybunał odrzucił skargę jako w sposób oczywisty nieuzasadnioną, ponieważ przyznanie immunitetu ONZ służyło realizacji uprawnionego celu. Trybunał orzekł w szczególności, że objęcie operacji wojskowych na mocy rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych jurysdykcją krajową oznaczałoby zezwolenie państwom na ingerencję w kluczową misję ONZ mającą na celu zapewnienie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa; że roszczenie cywilne nie ma mocy nadrzędnej względem immunitetu wyłącznie z tego powodu, że opierało się ono na zarzucie szczególnie poważnego naruszenia prawa międzynarodowego, nawet ludobójstwa; oraz że w tych okolicznościach brak alternatywnego dostępu do jurysdykcji nie zobowiązywał sądów krajowych do podjęcia działań.

Maktouf i Damjanović przeciwko Bośni i Hercegowinie

18 lipca 2013 r. (Wielka Izba)

Obaj skarżący w tej sprawie zostali skazani przez sąd Bośni i Hercegowiny za zbrodnie wojenne popełnione przeciwko ludności cywilnej podczas wojny w latach 1992–1995. W szczególności skarżyli się oni, że zastosowano wobec nich z mocą wsteczną bardziej restrykcyjne przepisy prawa karnego, a mianowicie kodeks karny Bośni i Hercegowiny z 2003 r., niż prawo, które miało zastosowanie w czasie, gdy popełnili przestępstwa – odpowiednio w 1992 r. i 1993 r. – czyli przepisy kodeksu karnego Socjalistycznej Federalnej Republiki Jugosławii z 1976 r.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia art. 7** (zakaz karania bez podstawy prawnej) Konwencji. Biorąc pod uwagę rodzaj przestępstw, za które zostali skazani skarżący (zbrodnie wojenne w odróżnieniu od zbrodni przeciwko ludzkości) oraz stopień powagi (żaden ze skarżących nie został pociągnięty do odpowiedzialności karnej za jakikolwiek przypadek utraty życia), Trybunał stwierdził, że wobec skarżących można było zasądzić niższe kary, gdyby zastosowano kodeks z 1976 r. Ponieważ istniała realna możliwość, że zastosowanie z mocą wsteczną kodeksu z 2003 r. działałoby na niekorzyść skarżących w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy, Trybunał uznał, że nie zapewniono im

skutecznej ochrony przed nałożeniem surowszej kary.

Mustafić-Muić i Inni przeciwko Niderlandom

30 sierpnia 2016 r. (decyzja o dopuszczalności)

Skarżący, krewni mężczyzn zabitych podczas masakry w Srebrenicy w lipcu 1995 r., zarzucali odpowiedzialność karną trzem niderlandzkim żołnierzom, którzy byli członkami sił pokojowych ONZ. Skarżyli się, że władze niderlandzkie niesłusznie odmówiły przeprowadzenia śledztwa i ścigania żołnierzy za domniemane wysłanie ich krewnych na prawdopodobną śmierć, nakazując im opuszczenie kompleksu wojskowego sił pokojowych ONZ po tym, jak siły bośniackich Serbów opanowały Srebrenicę i jej okolice.

Trybunał uznał skargę za **niedopuszczalną**, stwierdzając, że władze niderlandzkie wystarczająco zbadały ten incydent i należycie uwzględniły wniosek skarżących o ściganie. W odniesieniu do śledztwa Trybunał orzekł, że władze krajowe i międzynarodowe prowadziły szeroko zakrojone i powtarzające się śledztwa. Nie istniała utrzymująca się niepewność co do charakteru i stopnia zaangażowania trzech żołnierzy, w związku z czym nie można było stwierdzić, że śledztwa były nieskuteczne lub nieodpowiednie. W odniesieniu do decyzji o odmowie ścigania, podjętej z uwagi na małe prawdopodobieństwo, by jakiegokolwiek ściganie doprowadziło do skazania, Trybunał oddalił zarzuty skarżących, że decyzja ta była stronnicza, niespójna, nadmierna lub nieuzasadniona okolicznościami faktycznymi.

Sprawy dotyczące operacji NATO w byłej Jugosławii

Banković i Inni przeciwko Belgii i 16 innym Układającym się Państwom

19 grudnia 2001 r. (Wielka Izba – decyzja o dopuszczalności)

Skargę wniosło sześć osób mieszkających w Belgradzie, w Serbii, przeciwko 17 państwom członkowskim NATO (Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego), które są również Państwami-Stronami Konwencji. Skarżący skarżyli się na bombardowanie przez NATO, w ramach kampanii nalotów prowadzonej przez tę organizację w czasie konfliktu w Kosowie, siedziby serbskiej stacji radiowo-telewizyjnej w Belgradzie, którego skutkiem było uszkodzenie budynku i kilka ofiar śmiertelnych.

Trybunał uznał skargę za **niedopuszczalną**. Orzekł, że chociaż prawo międzynarodowe nie wyłącza wykonywania przez państwo jurysdykcji eksterytorialnie, jurysdykcja została zasadniczo określona i ograniczona przez suwerenne prawa terytorialne innych właściwych państw. Inne podstawy jurysdykcji były wyjątkowe i wymagały specjalnego uzasadnienia szczególnymi okolicznościami danej sprawy. Konwencja była wielostronnym traktatem obowiązującym zasadniczo w kontekście regionalnym, a zwłaszcza w przestrzeni prawnej Układających się Państw. Ówczesna Federalna Republika Jugosławii wyraźnie nie mieściła się w tej przestrzeni prawnej. Trybunał nie był przekonany o istnieniu jakiegokolwiek związku jurysdykcyjnego między ofiarami a pozwanymi państwami.

Marković i Inni przeciwko Włochom

14 grudnia 2006 r. (Wielka Izba)

Skarga dotyczyła powództwa o odszkodowanie wniesionego przez dziesięciu skarżących, obywateli byłej Serbii i Czarnogóry, do sądów włoskich w związku ze śmiercią ich krewnych w wyniku ataków lotniczych w dniu 23 kwietnia 1999 r. przez sojusz NATO na siedzibę stacji Radio Televizija Srbije (RTS) w Belgradzie. Zarzucali oni, powołując się na art. 6 (prawo do rzetelnego procesu sądowego) w związku z art. 1 (obowiązek przestrzegania praw człowieka) Konwencji, że odmówiono im dostępu do sądu.

Trybunał orzekł, że po wniesieniu przez skarżących powództwa cywilnego do sądów włoskich bezsprzecznie istniał „związek jurysdykcyjny” w rozumieniu art. 1 Konwencji. Trybunał stwierdził jednak, że **nie doszło do naruszenia art. 6** (prawo do rzetelnego procesu sądowego) Konwencji, uznając, że roszczenia skarżących zostały rzetelnie zbadane w świetle włoskich zasad prawnych właściwych dla prawa deliktów.

[Behrami i Behrami przeciwko Francji oraz Saramati przeciwko Francji, Niemcom i Norwegii](#)

31 maja 2007 r. (Wielka Izba – decyzja o dopuszczalności)

Pierwsza sprawa dotyczyła detonacji bomby kasetowej w marcu 2000 r. – zrzuconej podczas bombardowania przez NATO w 1999 r. ówczesnej Federalnej Republiki Jugosławii – znalezionej przez bawiące się dzieci, co doprowadziło do śmierci jednego chłopca i poważnych ran u drugiego. Skarżący zarzucali, powołując się na art. 2 (prawo do życia) Konwencji, że śmierć jednego chłopca i obrażenia drugiego były spowodowane brakiem oznaczenia lub rozbrojenia niewybuchów przez francuskie oddziały międzynarodowych sił bezpieczeństwa w Kosowie (KFOR).

Druga sprawa dotyczyła pozbawienia wolności przez KFOR mężczyzny pochodzenia albańskiego z Kosowa, podejrzanego o udział w grupach zbrojnych działających w regionie przygranicznym między Kosowem a Byłą Jugosłowiańską Republiką Macedonii i uważanego za stanowiącego zagrożenie dla bezpieczeństwa KFOR. Skarżył się, że pozbawienie go wolności, w okresie od lipca 2001 r. do stycznia 2002 r., naruszyło w szczególności art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji.

Trybunał uznał skargi za **niedopuszczalne**. Orzekł, że nadzór nad rozminowywaniem w Kosowie wchodzi w zakres mandatu Tymczasowej Administracji ONZ w Kosowie (UNMIK), a wydawanie decyzji w przedmiocie środków zabezpieczających polegających na pozbawieniu wolności wchodzi w zakres mandatu KFOR w dziedzinie bezpieczeństwa, a więc i mandatu ONZ, zważywszy że Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła rezolucję nr 1244 ustanawiającą UNMIK i KFOR. Organizacja Narodów Zjednoczonych posiadała osobowość prawną odrębną od osobowości prawnej państw członkowskich i nie była Układającą się Stroną Konwencji. Ponieważ skuteczność UNMIK i KFOR opierała się na wsparciu państw członkowskich, Konwencji nie można było interpretować w sposób, który poddawałby działania lub zaniechania Układających się Stron kontroli Trybunału. Byłaby to ingerencja w wypełnianie kluczowej misji ONZ na rzecz utrzymania pokoju. Trybunał stwierdził, że nie jest konieczne badanie kwestii jego kompetencji do rozpatrywania skarg przeciwko Francji dotyczących działań lub zaniechań eksterytorialnych.

Sprawy dotyczące konfliktu w Czeczenii

Do tej pory Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał ponad 250 wyroków stwierdzających naruszenie Konwencji w związku z konfliktem zbrojnym w Republice Czeczeńskiej Federacji Rosyjskiej⁹.¹⁰ Około 60 % skarg dotyczy wymuszonych zaginięć; inne kwestie obejmują zabijanie i obrażenia wśród ludności cywilnej, niszczenie domów i mienia, masowe użycie siły, użycie min przeciwpiechotnych, bezprawne pozbawienie wolności, tortury i nieludzkie warunki przetrzymywania.

Skarżący najczęściej odwołują się do art. 2 (prawo do życia), art. 3 (zakaz tortur i nieludzkiego lub poniżającego traktowania), art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego), art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego), art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i art. 14 (zakaz dyskryminacji) Konwencji oraz art. 1 (ochrona własności) Protokołu nr 1 do Konwencji.

Pierwsze wyroki zostały wydane przez Trybunał w 2005 r. i dotyczyły nieproporcjonalnego użycia siły podczas kampanii wojskowej w latach 1999–2000 ([Isaveva, Yusupova i Bazayeva przeciwko Rosji](#) oraz [Isaveva przeciwko Rosji](#), wyroki z dnia 24 lutego 2005 r.).

W wielu sprawach żołnierze państwa zostali uznani za odpowiedzialnych za pozasądowe egzekucje krewnych skarżących ([Khashiyev i Akayeva przeciwko Rosji](#), wyrok z 24 lutego 2005 r.; [Musayev i Inni przeciwko Rosji](#), wyrok z 26 lipca 2007 r.;

⁹ W dniu 16 września 2022 r. Federacja Rosyjska przestała być stroną Europejskiej konwencji praw człowieka („Konwencja”).

¹⁰ Więcej informacji na temat statusu wykonania wyroków można znaleźć [tutaj](#).

[Estamirov i Inni przeciwko Rosji](#), wyrok z 12 października 2006 r.; [Amuyeva i Inni przeciwko Rosji](#), wyrok z 25 listopada 2010 r.).

W dniu 2 grudnia 2010 r., w wyroku [Abuyeva i Inni przeciwko Rosji](#), Trybunał stwierdził, że przeprowadzając śledztwo w przedmiotowej sprawie, Rosja w sposób oczywisty nie uwzględniła konkretnych ustaleń zawartych w poprzednim wiążącym wyroku Trybunału [Isaveva przeciwko Rosji](#) z 24 lutego 2005 r., dotyczącym bezskuteczności tej samej grupy postępowań karnych. Trybunał podkreślił, że wszelkie środki podjęte w procesie wykonywania wyroków muszą być zgodne z wnioskami zawartymi w wyroku Trybunału. Trybunał zwrócił się do Komitetu Ministrów Rady Europy o zajęcie się tą kwestią w odniesieniu do art. 46 (moc obowiązująca wyroków) Konwencji¹¹.

Inne niedawne wyroki obejmują: [Esmukhambetov i Inni przeciwko Rosji](#) (29 marca 2011 r.), który dotyczył ataku lotniczego wojska rosyjskiego na wioskę w Czeczenii we wrześniu 1999 r., w wyniku którego zginęło pięć osób, a domy i mienie zostały zniszczone; [Tashukhadzhiev przeciwko Rosji](#) (25 października 2011 r.), który dotyczył zaginięcia młodego mężczyzny w Czeczenii w następstwie pozbawienia wolności przez grupę żołnierzy w 1996 r.; [Inderbiyeva przeciwko Rosji](#) oraz [Kadirova i Inni przeciwko Rosji](#) (27 marca 2012 r.), który dotyczył domniemanych zabójstw i braku skutecznego śledztwa w sprawie śmierci czterech kobiet-cywilów w trakcie operacji związanych z bezpieczeństwem prowadzonych przez rosyjskich żołnierzy w Republice Czeczeńskiej w 2000 r.; [Umarova i Inni przeciwko Rosji](#) (31 lipca 2012 r.), który dotyczył zaginięcia mężczyzny, męża i ojca piątki dzieci, oraz nieodpowiedniego śledztwa w sprawie związanych z tym wydarzeń; [Gakayeva i Inni przeciwko Rosji](#) (10 października 2013 r.) dotyczący zarzucanych przypadków uprowadzeń dokonywanych przez rosyjskich żołnierzy w latach 2000 i 2005, w biały dzień w wielu miejscach publicznych w Czeczenii; [Petimat Ismailova i Inni przeciwko Rosji](#) (18 września 2014 r.), dotyczący zaginięcia siedemnastu osób w latach 2001 i 2006 w następstwie ich domniemanego zatrzymania w swoich domach w Czeczenii przez żołnierzy państwa; [Sultygov i Inni przeciwko Rosji](#) (9 października 2014 r.), który dotyczył zaginięcia siedemnastu mężczyzn i jednej kobiety w latach 2000–2006 po ich domniemanym zatrzymaniu w Czeczenii przez rosyjskich żołnierzy w trakcie operacji związanych z bezpieczeństwem lub na posterunkach wojskowych.

W wyroku w sprawie [Aslakhanova i Inni przeciwko Rosji](#) z 18 grudnia 2012 r., dotyczącym skarg wniesionych przez 16 skarżących, Trybunał orzekł, że *nieprzeprowadzenie śledztwa w sprawie zaginięć, które miały miejsce w latach 1999–2006 w rosyjskim Kaukazie Północnym, było problemem systemowym*, w odniesieniu do którego brak było skutecznego środka odwoławczego na poziomie krajowym.

Trybunał przedstawił dwa rodzaje **ogólnych środków, które Rosja powinna podjąć** w celu rozwiązania tych problemów: złagodzenia ciągłego cierpienia rodzin ofiar oraz zaradzenia brakom strukturalnym w postępowaniu karnym. Odpowiednia strategia miała zostać niezwłocznie przygotowana przez Rosję i przedłożona Komitetowi Ministrów w celu nadzorowania jej wykonania. Jednocześnie Trybunał postanowił nie odraczać rozpatrywania podobnych toczących się przed nim spraw.

Wyrok w sprawie [Turluyeva przeciwko Rosji](#) z 20 czerwca 2013 r. dotyczył zaginięcia młodego mężczyzny w październiku 2009 r. po tym, jak ostatnio widziano go na terenie posterunku policji w Groznm. Trybunał stwierdził trzy przypadki **naruszenia art. 2** (prawo do życia) Konwencji: ze względu na domniemaną śmierć młodego mężczyzny, ze względu na brak ochrony jego życia przez państwo oraz ze względu na brak skutecznego śledztwa w sprawie jego zaginięcia.

¹¹ Zgodnie z Artykułem 46 Konwencji, Komitet Ministrów (CM), organ wykonawczy Rady Europy, nadzoruje wykonywanie wyroków Trybunału. Dalsze informacje na temat procesu wykonania i stanu wykonania w sprawach oczekujących na nadzór przed CM można znaleźć na stronie internetowej Departamentu Wykonania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Trybunał podkreślił, że władze rosyjskie były wystarczająco świadome wagi problemu wymuszonych zaginięć w Północnym Kaukazie i jego zagrażających życiu konsekwencji oraz że ostatnio podjęły szereg kroków w celu zwiększenia skuteczności śledztw w sprawie tego rodzaju przestępstw. W związku z tym Trybunał stwierdził w szczególności, że władze powinny były podjąć odpowiednie środki w celu ochrony życia syna skarżącej po tym, jak dowiedziały się o jego zaginięciu, ale tego nie zrobiły.

Wyrok w sprawie [Abdulchanov i Inni przeciwko Rosji](#) z 3 października 2013 r. dotyczył rosyjskiego ataku wojskowego na wioskę w Czeczenii w lutym 2000 r., w wyniku którego zginęło 18 krewnych skarżących.

Po raz pierwszy w sprawie dotyczącej konfliktu zbrojnego w Czeczenii rząd rosyjski przyznał, że doszło do naruszenia art. 2 (prawo do życia), zarówno w odniesieniu do użycia śmiertelnej siły, jak i w odniesieniu do obowiązku zbadania przez władze jego okoliczności.

Trybunał zauważył, że strony nie kwestionowały tego, że skarżący i ich bliscy krewni stali się ofiarami użycia śmiertelnej siły i że nie przeprowadzono żadnego śledztwa, w ramach którego można by ustalić okoliczności. Rozważania te były wystarczające do stwierdzenia **naruszenia art. 2** (prawo do życia) Konwencji, zarówno w aspekcie materialnym, jak i proceduralnym.

Trybunał stwierdził ponadto, że w przypadku gdy, tak jak w sprawie skarżących, śledztwo w sprawie użycia śmiertelnej siły było nieskuteczne, skuteczność wszelkich innych środków odwoławczych została podważona. W konsekwencji doszło do **naruszenia** prawa skarżących do skutecznego środka odwoławczego na podstawie **art. 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji.

Wyrok w sprawie [Pitsayeva i Inni przeciwko Rosji](#) z 9 stycznia 2014 r. dotyczył zaginięć 36 mężczyzn po ich uprowadzeniu w Czeczenii przez grupy uzbrojonych mężczyzn, w latach 2000–2006, w sposób przypominający operację związaną z bezpieczeństwem.

W tej sprawie Trybunał potwierdził swój wniosek przedstawiony w poprzednich sprawach, zgodnie z którym sytuacja wynikała z systemowego problemu braku przeprowadzenia śledztwa w sprawie takich przestępstw, w odniesieniu do których nie istniał skuteczny środek odwoławczy na szczeblu krajowym.

W niniejszej sprawie Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia art. 2** (prawo do życia) Konwencji, zarówno ze względu na zaginięcie krewnych skarżących, co do których istniało domniemanie śmierci, jak i ze względu na nieodpowiedni charakter śledztwa w sprawie uprowadzeń; **naruszenia art. 3** (zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania) w odniesieniu do skarżących z powodu zaginięcia ich krewnych i reakcji władz na ich cierpienie; **naruszenia art. 5** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) z powodu bezprawnego pozbawienia wolności krewnych skarżących; oraz **naruszenia art. 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji.

Wyrok w sprawie [Abakarova przeciwko Rosji](#) z dnia 15 października 2015 r. dotyczył ataku z powietrza przeprowadzonego przez rosyjskie wojsko na wioskę w Czeczenii w lutym 2000 r., w wyniku którego zginęła rodzina ośmioletniej wówczas skarżącej, a ona sama została ranna.

Trybunał orzekł w niniejszej sprawie, że doszło do **naruszenia** materialnej części **art. 2** (prawo do życia) Konwencji w odniesieniu do skarżącej i jej pięciu zmarłych krewnych, **naruszenia** proceduralnej części **art. 2** w odniesieniu do braku przeprowadzenia skutecznego śledztwa w sprawie użycia śmiertelnej siły przez funkcjonariuszy państwowych oraz **naruszenia art. 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji **w związku z art. 2**, ze względu na wady śledztwa karnego, które z kolei podważyły skuteczność wszelkich innych środków odwoławczych, które mogły istnieć.

Zgodnie z **Artykułem 46** (moc wiążąca i wykonanie wyroków) Konwencji, Trybunał zauważył ponadto, że prowadząc śledztwo w sprawie skarżących, pozwane państwo w oczywisty sposób zlekceważyło konkretne ustalenia Trybunału w sprawach Isayeva i

Abuyeva i inni (wspomnianych powyżej), a żadna z wcześniej zidentyfikowanych wad śledztwa nie została do tej pory usunięta. W rzeczywistości śledztwo nadal nie doprowadziło do ustalenia istotnych okoliczności faktycznych dotyczących wydarzeń, w tym pełnej listy ofiar oraz przyczyn zgonów i obrażeń, przeprowadzenia niezależnej ekspertyzy zgodności użytej śmiertelnej siły z zasadą „absolutnej konieczności”, ani przypisania indywidualnej odpowiedzialności dowódcom i władzom cywilnym za aspekty operacji, które doprowadziły do naruszenia art. 2. Obowiązkiem Komitetu Ministrów Rady Europy, działającego na podstawie art. 46 Konwencji¹², było zatem dalsze zajmowanie się kwestią tego, czego można wymagać od pozwanego Rządu w drodze przestrzegania, zarówno poprzez środki indywidualne, jak i ogólne. W świetle ustaleń Trybunału, środki te powinny koncentrować się nie tylko na kontynuowaniu dochodzenia karnego, ale także na mechanizmach pozasądowych mających na celu zapewnienie, że podobne zdarzenia nie powtórzą się w przyszłości, a prawa skarżącego będą odpowiednio chronione w każdym nowym postępowaniu, w tym poprzez dostęp do środków umożliwiających uzyskanie zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

Sprawy dotyczące operacji NATO w Afganistanie

Hanan przeciwko Niemcom (sprawa nr 4871/16)

16 lutego 2021 (wyrok Wielkiej Izby)

Sprawa ta dotyczyła śledztwa przeprowadzonego po śmierci dwóch synów skarżącego - obywatela Afganistanu, który mieszkał w Afganistanie - w wyniku nalotu w pobliżu Kunduz w Afganistanie we wrześniu 2009 r., zarządzanego przez pułkownika niemieckiego kontyngentu Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa (ISAF) dowodzonych przez NATO, w którym zginęło kilka osób. Skarżący zarzucił, że państwo niemieckie nie przeprowadziło skutecznego dochodzenia w sprawie przedmiotowego nalotu. Skarżący zarzucił również, że nie miał skutecznego krajowego środka odwoławczego, za pomocą którego mógłby zakwestionować decyzję niemieckiego Federalnego Prokuratora Generalnego o umorzeniu dochodzenia karnego.

Trybunał orzekł, że nie doszło do naruszenia proceduralnej części art. 2 (prawo do życia) Konwencji, stwierdzając, że śledztwo prowadzone przez władze niemieckie w sprawie śmierci dwóch synów skarżącego było zgodne z wymogami skutecznego śledztwa na podstawie art. 2. Trybunał zauważył w szczególności, że fakt, iż Niemcy zachowały wyłączną jurysdykcję nad swoimi oddziałami rozmieszczonymi w ramach Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa w odniesieniu do poważnych przestępstw, które ponadto były zobowiązane do prowadzenia dochodzeń na mocy prawa międzynarodowego i krajowego, stanowiły „szczególne cechy”, które w połączeniu powodowały istnienie związku jurysdykcyjnego dla celów art. 1 (obowiązek poszanowania praw człowieka) Konwencji w odniesieniu do proceduralnego obowiązku prowadzenia dochodzenia na podstawie art. 2. Trybunał zauważył ponadto, że niemieckie cywilne organy ścigania nie miały uprawnień do podejmowania działań dochodzeniowych w Afganistanie na mocy porozumienia o statusie sił ISAF, ale byłyby zobowiązane do skorzystania w tym celu z międzynarodowej pomocy prawnej. Federalny Prokurator Generalny był jednak w stanie oprzeć się na znacznej ilości materiałów dotyczących okoliczności i skutków nalotu. Federalny Trybunał Konstytucyjny zbadał skuteczność dochodzenia w sprawie skargi konstytucyjnej skarżącego. Zauważając, że Federalny Trybunał Konstytucyjny był w stanie uchylić decyzję o umorzeniu dochodzenia karnego, Trybunał stwierdził, że skarżący miał do dyspozycji środek odwoławczy umożliwiający mu zakwestionowanie skuteczności dochodzenia. Wreszcie Trybunał zauważył, że dochodzenie w sprawie nalotu przeprowadzone przez parlamentarną komisję śledczą zapewniło wysoki poziom kontroli publicznej nad sprawą.

Sprawy dotyczące międzynarodowych operacji wojskowych w Iraku podczas II wojny w Zatoce Perskiej

¹² Zob. przypis 11 powyżej.

Al-Saadoon i Mufdhi przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

2 marca 2010 r.

Skarżący to dwaj sunniccy muzułmanie z południowego Iraku i wyżsi rangą byli członkowie partii Baas, którzy wkrótce po inwazji na Irak w 2003 r. zostali oskarżeni o udział w zabójstwie dwóch brytyjskich żołnierzy. Skarżyli się oni, że władze brytyjskie przekazały ich do irackiego aresztu 31 grudnia 2008 r. i że istniało realne ryzyko, iż zostaną oni poddani niesprawiedliwemu procesowi sądowemu, po którym nastąpi egzekucja przez powieszenie.

W swojej [decyzji o dopuszczalności](#) z 30 czerwca 2009 r. Trybunał uznał, że władze Zjednoczonego Królestwa sprawowały całkowitą i wyłączną kontrolę nad ośrodkami zatrzymań, w których przetrzymywani byli skarżący, najpierw poprzez użycie sił zbrojnych, a następnie z mocy prawa. Trybunał stwierdził, że skarżący podlegali jurysdykcji Zjednoczonego Królestwa i tak pozostało do czasu ich fizycznego przekazania władzom irackim 31 grudnia 2008 r.

W swoim [wyroku](#) z 2 marca 2010 r. Trybunał uznał, że doszło do **naruszenia art. 3** (zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania) Konwencji, twierdząc, że przekazanie skarżących do irackiego aresztu było równoznaczne z poddaniem ich nieludzkiemu traktowaniu. W szczególności Trybunał zauważył, iż władze irackie nie zapewniły w sposób wiążący, że nie wykonają egzekucji na skarżących. Trybunał uznał ponadto, że doszło do **naruszenia art. 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i **art. 34** (prawo do wniesienia skargi indywidualnej) Konwencji, stwierdzając, że rząd brytyjski nie podjął działań w celu zastosowania się do wskazówek Trybunału, aby nie przekazywać skarżących do irackiego aresztu. Wreszcie, zgodnie z **art. 46** (moc obowiązująca oraz wykonanie wyroków) Konwencji¹³, Trybunał zwrócił się do rządu brytyjskiego o podjęcie wszelkich możliwych kroków w celu uzyskania od władz irackich zapewnienia, że skarżący nie zostaną poddani karze śmierci.

Al-Skeini i Inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

7 lipca 2011 r. (Wielka Izba)

Sprawa dotyczyła śmierci sześciu bliskich krewnych skarżących w Basrze w 2003 r., w czasie gdy Zjednoczone Królestwo było mocarstwem okupacyjnym: trzy z ofiar zostały zastrzelone lub postrzelone i śmiertelnie ranione przez brytyjskich żołnierzy; jedna została postrzelona i śmiertelnie raniona podczas wymiany ognia między brytyjskim patrolem a nieznaną uzbrojoną grupą; jedna została pobita przez brytyjskich żołnierzy, a następnie wepchnięta do rzeki, w której utonąła; a jedna zmarła w brytyjskiej bazie wojskowej, a na jej ciele zidentyfikowano 93 obrażenia.

Trybunał orzekł, że w wyjątkowych okolicznościach wynikających z przejęcia przez Zjednoczone Królestwo kontroli w zakresie utrzymania bezpieczeństwa w południowo-wschodnim Iraku w okresie od dnia 1 maja 2003 r. do dnia 28 czerwca 2004 r. Zjednoczone Królestwo miało jurysdykcję na mocy art. 1 (obowiązek przestrzegania praw człowieka) Konwencji w odniesieniu do osób cywilnych zabitych w trakcie operacji związanych z bezpieczeństwem prowadzonych przez żołnierzy brytyjskich w Basrze. Trybunał stwierdził, że nie przeprowadzono niezależnego i skutecznego śledztwa w sprawie śmierci krewnych pięciu z sześciu skarżących, co stanowi **naruszenie art. 2** (prawo do życia) Konwencji.

Al-Jedda przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

7 lipca 2011 r. (Wielka Izba)

Sprawa dotyczyła trwającego ponad trzy lata (2004–2007) internowania irackiego obywatela w ośrodku detencyjnym w Basrze, prowadzonym przez siły brytyjskie.

Trybunał stwierdził, że internowanie skarżącego można przypisać Zjednoczonemu Królestwu i że w czasie internowania podlegał on jurysdykcji Zjednoczonego Królestwa w rozumieniu art. 1 (obowiązek przestrzegania praw człowieka) Konwencji. Trybunał

¹³ Zobacz przypis 3 powyżej.

stwierdził ponadto **naruszenie art. 5 ust. 1** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji, wskazując w szczególności, że żadna z obowiązujących rezolucji ONZ nie wymagała od Zjednoczonego Królestwa, w sposób wyraźny lub dorozumiany, pozbawienia wolności bez podania zarzutów na czas nieokreślony osoby, którą jego władze uznały za zagrożenie dla bezpieczeństwa Iraku.

Pritchard przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

18 marca 2014 r. (decyzja o skreśleniu z listy)

Sprawa dotyczyła śmiertelnego postrzelenia żołnierza Armii Terytorialnej (ochotniczej części brytyjskich sił rezerwowych) służącego w Iraku. Skarga została wniesiona przez jego ojca, który twierdzi, że władze Zjednoczonego Królestwa nie przeprowadziły pełnego i niezależnego śledztwa w sprawie śmierci jego syna.

Trybunał odnotował **ugodę** zawartą między stronami. Uznając, że ugoda ta opierała się na poszanowaniu praw człowieka określonych w Konwencji i Protokołach do niej oraz nie znajdując powodów, aby uzasadnić dalsze rozpatrywanie skargi, Trybunał postanowił **skreślić ją z listy spraw** zgodnie z art. 37 (skreślenie skargi z listy) Konwencji

Hassan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

16 września 2014 r. (Wielka Izba)

Sprawa dotyczyła ujęcia brata skarżącego przez brytyjskie siły zbrojne i jego przetrzymywania w obozie Bucca w Iraku (w pobliżu Umm Kasr). Skarżący twierdził w szczególności, że jego brat został zatrzymany i był przetrzymywany przez siły brytyjskie w Iraku oraz że jego ciało, noszące ślady tortur i egzekucji, zostało następnie odnalezione w niewyjaśnionych okolicznościach. Skarżył się również, że zatrzymanie i przetrzymywanie były arbitralne, bezprawne i pozbawione gwarancji proceduralnych. Wreszcie skarżył się, że władze brytyjskie nie przeprowadziły śledztwa w sprawie okoliczności pozbawienia wolności, złego traktowania i śmierci jego brata.

Sprawa dotyczyła działań brytyjskich sił zbrojnych w Iraku, jurysdykcji ekstraterytorialnej i stosowania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w kontekście międzynarodowego konfliktu zbrojnego. W szczególności była to pierwsza sprawa, w której Układające się Państwo zwróciło się do Trybunału o odstąpienie od stosowania zobowiązań wynikających z art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji lub w inny sposób o wykładnię tych zobowiązań w świetle uprawnień w zakresie zatrzymania przysługujących mu na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego.

W niniejszej sprawie Trybunał orzekł, że brat skarżącego **podlegał jurysdykcji Zjednoczonego Królestwa** od momentu zatrzymania go przez wojska brytyjskie w kwietniu 2003 r. do momentu wypuszczenia go z autobusu, który zabrał go z obozu Bucca pod eskortą wojskową do punktu przekazania, w maju 2003 r.

Trybunał orzekł ponadto, że **nie doszło do naruszenia art. 5 ust. 1, 2, 3 lub 4 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego)** Konwencji w odniesieniu do rzeczywistego ujęcia i przetrzymywania brata skarżącego. W szczególności Trybunał stwierdził, że zarówno międzynarodowe prawo humanitarne, jak i europejska konwencja zapewniają gwarancje przed arbitralnym pozbawieniem wolności w czasie konfliktu zbrojnego oraz że podstawy dozwolonego pozbawienia wolności określone w art. 5 powinny być w miarę możliwości uwzględnione przy okazji brania jeńców wojennych i aresztowania osób cywilnych, które stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa na mocy III i IV konwencji genewskiej. Trybunał orzekł ponadto, że w niniejszej sprawie istniały uzasadnione podstawy na mocy prawa międzynarodowego do ujęcia i przetrzymywania brata skarżącego, którego wojska brytyjskie znalazły uzbrojonego na dachu domu jego brata, gdzie przejęto również broń i dokumenty mające istotną wartość dla wywiadu wojskowego. Ponadto, w następstwie przyjęcia do obozu Bucca, został on poddany procedurze kontroli, w wyniku której ustalono, że jest cywilem, który nie stanowi zagrożenia dla bezpieczeństwa, i podjęto decyzję o jego zwolnieniu. W związku z tym ujęcie i przetrzymywanie brata skarżącego nie było arbitralne.

Wreszcie, ze względu na brak dowodów, Trybunał uznał za **niedopuszczalne** skargi wniesione przez skarżącego na podstawie art. 2 (prawo do życia) i art. 3 (zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania) Konwencji dotyczące zarzucanego złego traktowania i śmierci jego brata.

Jaloud przeciwko Niderlandom

20 listopada 2014 r.

Sprawa dotyczyła prowadzonego przez władze niderlandzkie śledztwa w sprawie okoliczności śmierci irackiego obywatela (syna skarżącego), który zmarł na skutek postrzału w Iraku w kwietniu 2004 r. w wyniku zdarzenia z udziałem żołnierzy pełniących służbę w Królewskiej Armii Holenderskiej. Skarżący zarzucił, że śledztwo w sprawie postrzelenia jego syna nie było ani wystarczająco niezależne, ani skuteczne.

Trybunał ustalił, że skarga dotycząca śledztwa w sprawie zdarzenia, które miało miejsce na obszarze, na którym dowodził oficer sił zbrojnych Zjednoczonego Królestwa, **podlega jurysdykcji Niderlandów** w rozumieniu art.1 (obowiązek przestrzegania praw człowieka) Konwencji. Trybunał zauważył w szczególności, że Niderlandy sprawowały pełne dowództwo nad swoim personelem wojskowym w Iraku.

Trybunał orzekł ponadto, że doszło do **naruszenia art. 2** (prawo do życia) Konwencji w jego aspekcie proceduralnym, w odniesieniu do braku przeprowadzenia przez Niderlandy skutecznego śledztwa w sprawie śmierci syna skarżącego. Trybunał doszedł do wniosku, że w śledztwie stwierdzono poważne uchybienia, które uczyniły je nieskutecznym. W szczególności nie przekazano organom sądowym zapisów zeznań kluczowych świadków, nie podjęto żadnych środków ostrożności przeciwko zмовie przed przesłuchaniem oficera armii niderlandzkiej, który strzelał do samochodu przewożącego ofiarę, a sekcję zwłok ofiary przeprowadzono w sposób nieodpowiedni. Trybunał uznał, że niderlandzcy żołnierze i śledczy, zaangażowani w obcym kraju w następstwie działań wojennych, pracowali w trudnych warunkach. Niemniej jednak uchybienia w śledztwie, które poważnie osłabiły jego skuteczność, nie mogły zostać uznane za nieuniknione, nawet w tych warunkach.

Sprawa międzypaństwowa dotycząca kwestii gruzińsko-rosyjskiej¹⁴

Gruzja przeciwko Rosji (II)

21 stycznia 2021 (wyrok Wielkiej Izby)

Sprawa ta dotyczyła zarzutów Rządu Gruzji dotyczących praktyk administracyjnych ze strony Federacji Rosyjskiej, pociągających za sobą różne naruszenia Konwencji, w związku z konfliktem zbrojnym między Gruzją a Federacją Rosyjską w sierpniu 2008 roku.

Trybunał stwierdził, że należy dokonać rozróżnienia między operacjami wojskowymi przeprowadzonymi podczas aktywnej fazy działań wojennych (od 8 do 12 sierpnia 2008 r.) a innymi wydarzeniami, które miały miejsce po zaprzestaniu aktywnej fazy działań wojennych - tj. po porozumieniu o zawieszeniu broni z dnia 12 sierpnia 2008 r.

Trybunał wziął pod uwagę obserwacje i liczne inne dokumenty przedłożone przez strony, a także raporty międzynarodowych organizacji rządowych i pozarządowych. Ponadto wysłuchał zeznań łącznie 33 świadków.

Po zbadaniu sprawy Trybunał stwierdził, że wydarzenia mające miejsce podczas aktywnej fazy działań wojennych (od 8 do 12 sierpnia 2008 r.) nie podlegały jurysdykcji Federacji Rosyjskiej dla celów Artykułu 1 (obowiązek poszanowania praw człowieka) Konwencji i uznał tę część skargi za niedopuszczalną. Uznał jednak, że Federacja Rosyjska sprawowała „skuteczną kontrolę” nad Osetią Południową, Abchazją i „strefą buforową” w okresie od 12 sierpnia do 10 października 2008 r., czyli do dnia oficjalnego wycofania wojsk rosyjskich. Po tym okresie silna obecność rosyjska i zależność władz Osetii Południowej i Abchazji od Federacji Rosyjskiej wskazywały na utrzymywanie się „skutecznej kontroli” nad Osetią Południową i Abchazją. Trybunał stwierdził zatem, że wydarzenia mające miejsce po zaprzestaniu działań wojennych - tj. po zawarciu porozumienia o zawieszeniu broni z dnia 12 sierpnia 2008 r. - podlegały jurysdykcji Federacji Rosyjskiej dla celów art. 1 Konwencji. W tym względzie Trybunał orzekł:

- że miała miejsce praktyka administracyjna sprzeczna z **Artykułami 2** (prawo do życia),

¹⁴ W dniu 16 września 2022 r. Federacja Rosyjska przestała być stroną Europejskiej konwencji praw człowieka („Konwencja”).

3 (zakaz tortur i niehumanego lub poniżającego traktowania) i **8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) **Konwencji oraz Artykułem 1** (ochrona własności) **Protokołu nr 1 do Konwencji**;

- że gruzini cywile przetrzymywani przez siły Osetii Południowej w Cchinwali w okresie od około 10 do 27 sierpnia 2008 r. podlegali jurysdykcji Federacji Rosyjskiej dla celów **art. 1 Konwencji**;

- że miała miejsce praktyka administracyjna sprzeczna z **art. 3 Konwencji** w odniesieniu do warunków przetrzymywania około 160 gruzinińskich cywilów oraz upokarzających działań, które spowodowały ich cierpienie i które należy uznać za niehumanie i poniżające traktowanie;

- że miała miejsce praktyka administracyjna sprzeczna z **art. 5** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji w odniesieniu do arbitralnego zatrzymania gruzinińskich cywilów w sierpniu 2008 r.;

- że gruzini jeńcy wojenni przetrzymywani w Cchinwali między 8 a 17 sierpnia 2008 r. przez siły Osetii Południowej podlegali jurysdykcji Federacji Rosyjskiej w rozumieniu art. 1 Konwencji;

- że miała miejsce praktyka administracyjna sprzeczna z **art. 3 Konwencji** w odniesieniu do aktów tortur, których ofiarami byli gruzinińscy jeńcy wojenni;

- że obywatele Gruzji, którym uniemożliwiono powrót do Osetii Południowej lub Abchazji, podlegali jurysdykcji Federacji Rosyjskiej;

- że istniała praktyka administracyjna sprzeczna z **art. 2** (swoboda przemieszczania się) **Protokołu nr 4 do Konwencji** w odniesieniu do niemożności powrotu obywateli gruzinińskich do ich domów;

- że nie doszło do **naruszenia art. 2** (prawo do nauki) **Protokołu nr 1 do Konwencji**;

- że Federacja Rosyjska była proceduralnie zobowiązana na mocy art. 2 Konwencji do przeprowadzenia odpowiedniego i skutecznego śledztwa nie tylko w sprawie wydarzeń, które miały miejsce po zaprzestaniu działań wojennych (w następstwie porozumienia o zawieszeniu broni z dnia 12 sierpnia 2008 r.), ale także w sprawie wydarzeń, które miały miejsce podczas aktywnej fazy działań wojennych (od 8 do 12 sierpnia 2008 r.);

- że doszło do naruszenia **art. 2 Konwencji** w jego aspekcie proceduralnym;

- że nie było potrzeby odrębnego badania skargi Gruzji na podstawie **art. 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji w związku z innymi artykułami;

- że pozwane państwo nie wywiązało się ze swoich zobowiązań wynikających z art. 38 Konwencji (obowiązek zapewnienia niezbędnych ułatwień w celu rozpatrzenia sprawy).

Trybunał stwierdził ponadto, że kwestia zastosowania **Artykułu 41** (słuszne zadośćuczynienie) Konwencji nie była gotowa do rozstrzygnięcia i dlatego powinna zostać w całości zarezerwowana do rozstrzygnięcia w późniejszym terminie.

Sprawy dotyczący kwestii ukraińsko-rosyjskiej¹⁵

Ukraina przeciwko Rosji (III)

1 września 2015 r. (decyzja o skreśleniu z listy)

Sprawa dotyczyła pozbawienia wolności i domniemanego złego traktowania obywatela ukraińskiego należącego do grupy etnicznej Tatarów krymskich, w kontekście postępowania karnego prowadzonego przeciwko niemu przez władze rosyjskie.

Trybunał postanowił **skreślić** skargę z listy spraw po tym, jak rząd Ukrainy poinformował Trybunał, że nie chce kontynuować postępowania w przedmiocie skargi, zważywszy że skarga indywidualna (nr 49522/14) dotycząca tej samej kwestii była rozpatrywana przed Trybunałem.

Lisnvy i Inni przeciwko Ukrainie i Rosji

5 lipca 2016 r. (decyzja o dopuszczalności)

Sprawa dotyczyła zasadniczo skarg trzech obywateli Ukrainy w sprawie ostrzeliwania ich domów w trakcie działań wojennych we wschodniej Ukrainie od początku kwietnia 2014 r.

¹⁵ W dniu 16 września 2022 r. Federacja Rosyjska przestała być stroną Europejskiej konwencji praw człowieka („Konwencja”).

Trybunał uznał skargi za **niedopuszczalne** jako w sposób oczywisty nieuzasadnione. Pomimo faktu, że w pewnych wyjątkowych okolicznościach, będących poza kontrolą skarżących – takich jak w niniejszej sprawie, w której mamy do czynienia z sytuacją trwającego konfliktu – Trybunał przyjmował łagodniejsze podejście w odniesieniu do dowodów, które należy mu przedstawić na poparcie indywidualnych skarg, stwierdził on, że skarżący w niniejszej sprawie, którzy zasadniczo przedłożyli jedynie paszporty jako dowód, nie uzasadnili swoich skarg w wystarczającym stopniu. W niniejszej sprawie Trybunał przypomniał również, że w ujęciu ogólnym, w braku jakichkolwiek dowodów przedstawionych przez skarżącego na poparcie swoich zarzutów, takich jak tytuł własności lub dokument pobytowy, jego skargi musiały zostać oddalone.

Skargi oczekujące na rozpatrzenie

Skargi międzypaństwowe

Ukraina przeciwko Rosji (X) (nr 11055/22)

Otrzymanie wypełnionego formularza wniosku w dniu 23 czerwca 2022 r.

Ta międzypaństwowa sprawa dotyczy zarzutów rządu ukraińskiego dotyczących masowych i rażących naruszeń praw człowieka popełnionych przez Federację Rosyjską podczas operacji wojskowych na terytorium Ukrainy od 24 lutego 2022 roku.

W marcu i kwietniu 2022 r. Trybunał wskazał rządowi Federacji Rosyjskiej szereg środków tymczasowych w związku z działaniami wojskowymi, które rozpoczęły się 24 lutego 2022 r. w różnych częściach Ukrainy. Powtórzył również, że środek tymczasowy wskazany w dniu 13 marca 2014 r. zarówno Federacji Rosyjskiej, jak i Ukrainie w związku z wydarzeniami na wschodzie Ukrainy pozostaje w mocy¹⁶.

Ukraina przeciwko Rosji (Krym) (skarga nr 20958/14 i nr 38334/18)¹⁷

Przekazanie Wielkiej Izbie w maju 2018 r. – Decyzja Wielkiej Izby w sprawie dopuszczalności z dnia 14 stycznia 2021 r.

Niniejsza sprawa dotyczy zarzutów Ukrainy dotyczących schematu („praktyki administracyjnej”) naruszeń Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez Federację Rosyjską na Krymie¹⁸. Jako przykłady rzekomej praktyki rząd ukraiński zasadniczo opiera się na indywidualnych incydentach i skutkach ogólnych środków przyjętych w odniesieniu do Krymu w okresie od 27 lutego 2014 r., kiedy to twierdzą, że Rosja wykonywała jurysdykcję eksterytorialną nad Krymem, do 26 sierpnia 2015 r., daty złożenia ich drugiego wniosku. Ponadto stwierdzają, że celem ich wniosku nie jest uzyskanie indywidualnych ustaleń dotyczących naruszeń i słusznego zadośćuczynienia, ale raczej ustalenie, że istniał wzorzec naruszeń, położenie im kresu i zapobieżenie ich ponownemu wystąpieniu. Skarżący powołują się w szczególności na Artykuł 2 (prawo do życia), Artykuł 3 (zakaz tortur i inhumanego lub poniżającego traktowania), Artykuł 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego), Artykuł 6 (prawo do rzetelnego procesu sądowego), Artykuł 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego, rodzinnego i domu), Artykuł 9 (wolność wyznania), Artykuł 10 (wolność wyrażania opinii), Artykuł 11 (wolność zgromadzeń) oraz Artykuł 14 (zakaz dyskryminacji) Konwencji. Skarżą się również na podstawie Artykułu 1 (ochrona własności) i Artykułu 2 (prawo do nauki) Protokołu nr 1 do Konwencji oraz na podstawie Artykułu 2 (swoboda przemieszczania się) Protokołu nr 4 do Konwencji.

Trybunał zastosował w sprawie Regułę 39 (środki tymczasowe) Regulaminu Trybunału. Wezwał Rosję i Ukrainę do powstrzymania się od środków, w szczególności działań wojskowych, które mogłyby doprowadzić do naruszenia praw ludności cywilnej

¹⁶ Zob. komunikaty prasowe z dnia 1 marca 2022 r. ([link](#)), 4 marca 2022 r. ([link](#)) i 1 kwietnia 2022 r. ([link](#)).

¹⁷ Sprawa wywodzi się z dwóch skarg (nr 20958/14 i 42410/15) przeciwko Rosji złożonych do Trybunału przez Ukrainę odpowiednio w dniach 13 marca 2014 r. i 26 sierpnia 2015 r. Obie skargi dotyczą wydarzeń na Krymie i we wschodniej Ukrainie. W dniu 11 czerwca 2018 r. obie skargi zostały połączone i otrzymały nową nazwę Ukraina przeciwko Rosji (w sprawie Krymu) pod nr 20958/14. Skargi dotyczące wydarzeń we wschodniej Ukrainie zostały umieszczone pod numerem 8019/16.

wynikających z Konwencji, w szczególności z art. 2 (prawo do życia) i art. 3 (zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania).

W dniu 7 maja 2018 r. Izba rozpatrująca te skargi międzypaństwowe [zrzekła się jurysdykcji](#) na rzecz Wielkiej Izby.

W dniu 11 września 2019 r. Wielka Izba przeprowadziła rozprawę w tej sprawie (zob. [komunikat prasowy](#) i [nagranie z rozprawy](#)).

W decyzji w [sprawie dopuszczalności](#) z dnia 14 stycznia 2021 r. Wielka Izba uznała skargę za **częściowo dopuszczalną**.

Po pierwsze, Wielka Izba określiła zakres rozpatrywanej sprawy i stwierdziła, że należy rozstrzygnąć, czy domniemany schemat naruszeń praw człowieka przez Rosję na Krymie w odpowiednim okresie, a mianowicie między 27 lutego 2014 r. a 26 sierpnia 2015 r., jest dopuszczalny. Trybunał orzekł, że w tej sprawie nie jest zobowiązany do rozstrzygnięcia, czy przyjęcie Krymu do Rosji było zgodne z prawem międzynarodowym.

Przed rozpatrzeniem zarzutów dotyczących praktyki administracyjnej, Trybunał musiał rozważyć, czy Rosja posiadała „jurysdykcję” w rozumieniu Artykułu 1 (obowiązek poszanowania praw człowieka) Konwencji nad Krymem od 27 lutego 2014 r., a zatem czy posiadała kompetencje do rozpatrzenia skargi. Trybunał stwierdził, że **fakty, na które skarżył się rząd ukraiński, podlegały „jurysdykcji” Rosji** na podstawie skutecznej kontroli, jaką sprawowała ona nad Krymem od tego dnia. Podejmując tę decyzję, wziął pod uwagę w szczególności rozmiar i siłę zwiększonej rosyjskiej obecności wojskowej na Krymie od stycznia do marca 2014 r., bez zgody władz ukraińskich lub jakichkolwiek dowodów na to, że istniało zagrożenie dla stacjonujących tam wojsk rosyjskich na mocy odpowiednich umów dwustronnych między nimi, obowiązujących w tym czasie. Uznał również, że relacja rządu ukraińskiego była spójna i konsekwentna w toku całego postępowania przed Trybunałem; przedstawił on szczegółowe i konkretne informacje, poparte wystarczającymi dowodami, aby udowodnić, że wojska rosyjskie nie były biernymi obserwatorami, ale aktywnie uczestniczyły w rzekomych wydarzeniach.

Wniosek ten pozostaje bez uszczerbku dla kwestii odpowiedzialności Rosji na mocy Konwencji za zarzucane czyny, która należy do merytorycznej fazy procedury Trybunału.

Trybunał następnie określił i zastosował obowiązujący próg dowodowy oraz swoje podejście do standardu i ciężaru dowodu oraz uznał za **dopuszczalne**, bez przesądzania o meritum, **wszystkie skargi** Rządu Ukrainy **dotyczące administracyjnej praktyki naruszania praw człowieka przez Rosję, z wyjątkiem kilku**.

Wreszcie, Trybunał **postanowił powiadomić rząd rosyjski o skardze**, która nie została wniesiona do 2018 r., **dotyczącej domniemanego transferu ukraińskich „skazańców” na terytorium Rosji**, a biorąc pod uwagę pokrywanie się w tym względzie z inną skargą międzypaństwową, *Ukraina przeciwko Rosji* (nr 38334/18), postanowił dołączyć tę ostatnią skargę do niniejszej sprawy i zbadać dopuszczalność i zasadność tej skargi i tej drugiej skargi w tym samym czasie, co etap merytoryczny postępowania.

Ukraina i Niderlandy przeciwko Rosji (nr 8019/16, 43800/14 i 28525/20)

Wnioski oczekujące na rozpatrzenie przez Wielką Izbę - decyzja Wielkiej Izby o dopuszczalności przyjęta 30 listopada 2022 r.

Sprawa dotyczy skarg związanych z konfliktem na wschodzie Ukrainy z udziałem prorosyjskich separatystów, który rozpoczął się wiosną 2014 roku. Rząd Ukrainy skarżył się głównie na domniemane ciągłe wzorce („praktyki administracyjne”) naruszeń szeregu artykułów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez separatystów z „Donieckiej Republiki Ludowej” („DRL”) i „Ługańskiej Republiki Ludowej” („ŁRL”) oraz przez członków rosyjskiego wojska. Rząd Królestwa Niderlandów złożył skargę w związku z zestrzeleniem lotu MH17 linii Malaysia Airlines we wschodniej Ukrainie w dniu 17 lipca 2014 r., w wyniku którego zginęło 298 osób, w tym 196 obywateli Niderlandów. Skarżące Rządy twierdziły, że ich skargi podlegają jurysdykcji Federacji Rosyjskiej.

Ponieważ zarzucano, że wiele praktyk administracyjnych było w toku, Trybunał rozważył dowody do 26 stycznia 2022 r., daty [rozprawy w sprawie dopuszczalności](#) w sprawie.

W decyzji opublikowanej 25 stycznia 2023 r. Trybunał stwierdził między innymi, że obszary wschodniej Ukrainy znajdujące się w rękach separatystów od 11 maja 2014 r. do co najmniej 26 stycznia 2022 r. podlegały jurysdykcji Federacji Rosyjskiej. Trybunał odniósł się do obecności rosyjskiego personelu wojskowego na wschodzie Ukrainy od kwietnia 2014 r. i rozmieszczenia wojsk rosyjskich na dużą skalę najpóźniej od sierpnia 2014 r. Stwierdził ponadto, że pozwane państwo miało znaczący wpływ na strategię wojskową separatystów; że dostarczało separatystom broń i inny sprzęt wojskowy na znaczną skalę od pierwszych dni istnienia „DRL” i „LRL” oraz w kolejnych miesiącach i latach; że przeprowadzało ataki artyleryjskie na żądanie separatystów; oraz że udzielało separatystom wsparcia politycznego i gospodarczego.

Trybunał uznał, że istnieją wystarczające dowody, aby sprostać ciężarowi dowodu na etapie dopuszczalności praktyk administracyjnych naruszających szereg artykułów Konwencji i uznał większość skarg Rządu Ukrainy za dopuszczalne. Podobnie, próg dowodowy dla celów dopuszczalności został osiągnięty w odniesieniu do skarg Rządu Holandii dotyczących zestrzelenia MH17, które w związku z tym również zostały uznane za dopuszczalne.

Na kolejnym etapie postępowania Trybunał zbada, czy doszło do naruszenia Konwencji w odniesieniu do dopuszczalnych skarg. Wyrok zostanie wydany w odpowiednim czasie.

Ukraina przeciwko Rosji (VIII) (nr 55855/18)

Skarga złożona w dniu 29 listopada 2018 r.

Sprawa dotyczy incydentu morskiego, który miał miejsce w Cieśninie Kerczeńskiej w listopadzie 2018 r., który doprowadził do przechwycenia trzech ukraińskich okrętów wojennych i ich załóg.

[Sprawa jest obecnie rozpatrywana przez Izbę Trybunału.](#)

Ukraina przeciwko Rosji (IX) (nr 10691/21)

Skarga złożona w dniu 19 lutego 2021 r.

Sprawa dotyczy zarzutów rządu ukraińskiego dotyczących trwającej praktyki administracyjnej Federacji Rosyjskiej polegającej na ukierunkowanych operacjach zabójstw przeciwko postrzeganym przeciwnikom Federacji Rosyjskiej, w Rosji i na terytorium innych państw. Rząd Ukrainy zarzuca również Federacji Rosyjskiej praktykę administracyjną polegającą na zaniechaniu zbadania tych operacji zabójstw i celowym organizowaniu operacji tuszowania mających na celu udaremnienie wysiłków zmierzających do znalezienia osób odpowiedzialnych.

[Sprawa jest obecnie rozpatrywana przez Trybunał.](#)

Rosja przeciwko Ukrainie (nr 36958/21)

Skarga złożona w dniu 22 lipca 2021 r.

Sprawa dotyczy zarzutu rosyjskiego rządu o praktykę administracyjną na Ukrainie polegającą m.in. na zabójstwach, uprowadzeniach, przymusowych wysiedleniach, ingerencji w prawo do głosowania, ograniczeniach w używaniu języka rosyjskiego oraz atakach na rosyjskie ambasady i konsulaty. Skarżą się również na wyłączenie dostaw wody na Krym w Północnym Kanale Krymskim i twierdzą, że Ukraina jest odpowiedzialna za śmierć osób na pokładzie lotu MH17 Malaysia Airlines, ponieważ nie zamknęła swojej przestrzeni powietrznej. W kontekście skargi rząd rosyjski złożył pilny wniosek na podstawie art. 39 (środki tymczasowe) Regulaminu Trybunału, aby wskazać rządowi ukraińskiemu: zaprzestanie ograniczania praw osób rosyjskojęzycznych, w szczególności w odniesieniu do dostępu do używania ich języka ojczystego w szkołach, mediach i Internecie; oraz nakazanie władzom ukraińskim zawieszenia blokady Kanalu Północnokrymskiego.

[Trybunał zdecydował o odrzuceniu wniosku na podstawie art. 39 \(środki tymczasowe\)](#)

Regulaminu Trybunału, ponieważ nie wiązał się on z poważnym ryzykiem nieodwracalnego naruszenia podstawowego prawa wynikającego z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Skargi indywidualne

Obecnie przed Trybunałem rozpatrywanych jest ponad 8 500 indywidualnych skarg dotyczących wydarzeń na Krymie, we wschodniej Ukrainie, na Morzu Azowskim oraz ataku zbrojnego, który rozpoczął się w lutym 2022 roku. Wśród skarg indywidualnych znajdują się sprawy [Ayley i inni przeciwko Rosji](#) (nr 25714/16) oraz [Anghine i inni przeciwko Rosji](#) (nr 56328/18), wniesione przez krewnych osób, które zginęły w katastrofie MH17.

Kontakt z mediami:

Tel.: +33 (0)3 90 21 42 08